

Konec války, třetí Československá republika a první roky druhé republiky v Rakousku (1945–1948)

Bernhard Trautwein

1 | Tematický úvod

Osmá kapitola společné česko-rakouské knihy o dějinách „Sousedé“ se zabývá vznikem takzvané třetí Československé republiky a druhé republiky v Rakousku. Autoři Tomáš Dvořák a David Schriffel ukazují společné, ale i rozdílné úkoly, s nimiž se musely oba státy po svém (znovu)zřízení vyrovnávat. Jak první prozatímní československá, tak první prozatímní rakouská vláda se ustavily v době, kdy osvobození od nacionálního socialismu ještě nebylo ukončené. V obou státech byly také – přinejmenším formálně – opět uvedeny v platnost demokratické předválečné ústavy. Kromě toho stáli v Rakousku i v Československu v čele vlády národní jednoty s komunistickou účastí dva sociální demokraté. Také témata, kterými se vlády obou zemí v roce 1945 zabývaly, byla velmi podobná, což ukazuje i pohled do vládních programů prvních vlád. Detailně byly vykresleny nejen vlastní příspěvek k osvobození a zacházení s nacionálně socialistickou minulostí, ale i základní rysy budoucí zahraničněpolitické orientace. Nicméně mezi konkrétními záměry existovaly zásadní rozdíly. Dvořák a Schriffel v tom vidí také příčinu toho, proč se obě země v druhé polovině 20. století vyvíjely tak rozdílně. Zátěží, jež ovlivňovala další vývoj rakousko-československých/českých vztahů až do dnešní doby, se stala otázka německojazyčných obyvatel v Československu a jejich vyhnání a nucené vysídlení v letech 1945 a 1946. Až dodnes se o tom veřejně a kontroverzně diskutuje – jak v Česku, tak i v Rakousku.

V centru následující výukové jednotky stojí vládní programy první prozatímní československé vlády a první svobodně zvolené rakouské vlády. Budou klíčovým příkladem, který budou žáci analyzovat s ohledem na východní či západní orientaci v počínající Studené válce. Alternativně lze však dokumenty využít i k tematizaci rozdílného zacházení s dobou nacionálního socialismu nebo k debatě o příspěvku k osvobození od nacionálního socialismu. Cílem je, aby žáci vyhodnotili a srovnali na základě originálních dokumentů (poznámky z pramenů, historická metodická dovednost), jakou pozici zastávaly obě vlády v zahraniční politice v počínajícím konfliktu Východu proti Západu v roce 1945 (multiperspektivita, schopnost orientace) a jaké motivy a důvody stály za jejich rozhodnutími. Tyto poznatky mají nejen umožnit multiperspektivní přístup k československé a rakouské historii, ale má se jich využít i k reflexi, promyšlení a dalšímu vývoji konceptů a představ o Studené válce. Je tak možné rozvinout s žáky diskusi, jestli příslušnost evropských států k určitému bloku ve Studené válce byla určena výhradně zvencí, nebo jestli jednotlivým státům, příp. jejich politickým zástupcům zůstal jistý prostor k jednání, resp. zda se političtí zástupci řídili určitou (pochopitelnou) logikou, nebo ne.

2 | Plán vyučování

Trvání	1-2 výukové jednotky
Cílová skupina	gymnázium, střední škola
Vztah k RVP	<p>RVP G - Dějepis: OV</p> <p>Žák charakterizuje vznik, vývoj a rozpad bipolárního světa, jeho vojenská, politická a hospodářská seskupení, vzájemné vztahy a nejvýznamnější konflikty.</p> <p>Žák vymezí základní znaky hlavních totalitních ideologií a dovede je srovnat se zásadami demokracie; objasní příčiny a podstatu agresivní politiky a neschopnosti potenciálních obětí jí čelit.</p>
Výukové cíle	<ul style="list-style-type: none"> ▮ Další rozvinutí historického konceptu „studená válka“ ▮ Vypracování historické narace s předem danými parametry ▮ Srovnání zahraničněpolitické orientace obou sousedních států Československa a Rakouska po roce 1945.
Kompetence	Žák informovaně zvažuje vztahy mezi svými zájmy osobními, zájmy širší skupiny, do níž patří, a zájmy veřejnými, rozhoduje se a jedná vyváženě.
Metody	Práce s prameny
Materiály	<ul style="list-style-type: none"> ▮ A1 – A 3: Znalost kontextu ▮ K1 – K 4: Úryvky z Košického vládního programu ▮ R1 – R4: Úryvky z prohlášení Figlovy vlády
Průběh vyučování	<p>Úvod: Úvodem k tématu a celkovým rámcem výukové jednotky bude heslo v lexikonu o studené válce. Žáci určí na základě hesla zásadní principy nového uspořádání Evropy po druhé světové válce a zařadí do tohoto systému Československo a Rakousko.</p> <p>Fáze vypracování: Žáci obdrží úryvky z programu první československé vlády i z prohlášení vlády první svobodně zvolené rakouské vlády a analyzují oba dokumenty z hlediska zahraničněpolitické orientace obou států. Navrhujeme několikastupňový proces s dělbou práce: v individuální</p>

práci nejprve žáci označí hlavní výpovědi a argumenty. Následně se utvoří dvě pracovní skupiny, jedna k rakouskému vládnímu prohlášení a jedna k československému vládnímu programu, v nichž žáci shromáždí a vzájemně doplní argumenty a výpovědi. Nakonec se utvoří malé redakční týmy. V rámci tohoto týmu žáci převezmou roli československého nebo rakouského novinářského týmu na přelomu let 1945/46 a sepíší společně krátký článek o orientaci zahraniční politiky rakouské anebo československé vlády v roce 1945.

Fáze reflexe a diskuse:

Napsané články žáci představi v plénu celé třídy a srovnají rozdílné pozice a argumenty, které tím vyjdou najevo. Následně je třeba zkontrolovat vhodnost definice z počátku hodiny a příp. ji upravit tak, aby platila i pro oba historické případy Rakouska a Československa.

3 Didaktický komentář

Pokud jde o historické kompetence, zaměřuje se tato jednotka na oblast historických znalostí a na historické metodické dovednosti, na historickou gramotnost.

V oblasti historických znalostí se výuková jednotka zaměřuje na rozvoj v rovině pojmové i strukturní. Úvod výukové jednotky tak tvoří přijatelná, ač málo rozpracovaná definice studené války, převzatá z německojazyčného lexikonu *Politika* pro mladé lidi. Tato definice má funkci odborného historického pojmu, který si žáci v rámci osvojování konceptů ověří, příp. rozšíří na historickém příkladu. Definice tak například sugeruje, že to byly pouze USA a Sovětský svaz, které v průběhu studené války přiřadily státy světa do příslušných sfér vlivu. Práci s historickými dokumenty si žáci v průběhu vyučování samostatně osvojí historické poznatky týkající se Československa a Rakouska. Na konci vyučování žáci přezkoumají, zda počáteční definice studené války je s to popsat nové poznatky. Pokud ne, musejí žáci definici rozšířit a doplnit. Tento proces umožňuje rozvinout schopnosti a učební texty v oblasti historické strukturní dovednosti.

Na pozadí definice a historických příkladů je tak možné prohloubit u žáků povědomí o perspektivitě, selektivitě a hranicích takovýchto makrohistorických definic a pojmů.

Hlavní část vyučovací jednotky, práce s úryvky pramenů a vytvoření historické narace, však zejména cílí na oblast historické metodické dovednosti. Cílem je, aby žáci zodpověděli historickou otázku na základě znalosti kontextu a historických dokumentů. Odpověď má podobu historické narace, pro niž však žáci obdrží specifické zadání. Potřebné operace historického myšlení spadají do oblasti historické metodické dovednosti, příp. re-konstrukce historie. Žáci potřebují dovednosti/texty, aby identifikovali nejprve důležité pasáže pramenných úryvků. Následně musí žáci prameny kriticky analyzovat a interpretovat. Kromě toho však žáci ještě potřebují dovednosti, učební texty a znalosti, aby dovedli vytvořit historickou naraci z perspektivy československého či rakouského novinářského týmu z let 1945/46. Přitom je potřeba zamyslet se nad hlavním tématem výkladu, použitím určitého historického vzoru pro zformování smyslu, ale také nad požadavky typickými pro žánr novinového článku o historii.

4 | Zadání

Úvodní fáze (A1):

- ▮ Popiš, jak se rozdělilo po druhé světové válce společenství evropských států. (samostatná práce)
- ▮ Urči kritéria, podle nichž byly jednotlivé státy přiřazeny k určitému bloku. (samostatná práce)
- ▮ Diskutuj o pozici Československa a Rakouska v rámci tohoto uspořádání. (plénium)

Fáze vypracování (K1 – K 4 + A2 / R1 – R4 + A3)

- ▮ Urči ve svém úryvku výpovědi, které se týkají vztahu Československa se západními spojenci nebo SSSR a co nejstručněji je shrň. (samostatná práce)
- ▮ k materiálům K1 – K4
 - Porovnej své výsledky s žáky, kteří pracovali s Košickým vládním programem a sepište seznam výpovědí a argumentů. (pracovní skupina pro K1–K4)
- ▮ k materiálům R1 – R4
 - Porovnej své výsledky s žáky, kteří pracovali s prohlášením rakouské vlády Leopolda Figla a sepište seznam výpovědí a argumentů! (pracovní skupina pro R1–R4)
- ▮ Sepište v malé skupině, jakou pozici zastávala první prozatímní československá vláda roku 1945 z hlediska zahraniční politiky. Vžijte se do role československého, příp. rakouského novinářského týmu, který v lednu 1946 píše za minulý rok souhrnný článek o československé respektive rakouské zahraniční politice, a tento článek sepište.

Fáze reflexe (A1)

- ▮ Prezentujte článek celé třídě a srovnejte výsledky. Jakých společných znaků si všímáte, jaké jsou mezi zeměmi rozdíly? (plénium)
- ▮ Posuď, zda je definice studené války (A1) vhodná, aby popsala oba příklady, Československa i Rakouska, a pokud je to nutné, definici přepracuj.
- ▮ Diskutujte o tom, jaké obtíže a problémy se objevily při vytváření článků.

5 | Materiály

→ A1 – Heslo z lexikonu o studené válce

Studená válka

Vě Druhé světové válce se podařilo Spojencům (k nimž patřily Francie, Velká Británie, SSSR a USA) porazit nacionální socialismus. Po skončení druhé světové války jednali zodpovědní politici o novém uspořádání Evropy. Stanovilo se, kdo bude mít vliv v jakých zemích, a Evropa se tak rozdělila na dvě části. Na jedné straně vznikly západní liberální demokracie (např. Spolková republika Německo, Itálie, Francie nebo Velká Británie), jimž se říkalo západní Evropa. Na druhé straně se ustavily komunistické vlády (např. v Polsku, v Maďarsku, v Československu nebo v Rumunsku), známé jako východní Evropa. Každá z těchto skupin věřila, že dělá tu nejlepší politiku, a pokoušela se předčít tu druhou. Vznikly dva bloky: politicky Evropské společenství (předchůdce Evropské unie) a takzvaný Východní blok, země pod vlivem Sovětského svazu (SSSR) (...).

Zdroj: <http://www.politik-lexikon.at/kalter-krieg/> (cit. 17.02.2018)

→ A2 – Heslo z lexikonu o Košickém vládním programu

Rozdat společně s dokumenty K1 – K4

Košický vládní program

Program nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků, přijatý na prvním zasedání vlády 5. dubna 1945. Obsahuje vůdčí principy výstavby státu pro (v tuto chvíli ještě ne úplně osvobozené) Československo a odpovídá svým způsobem vládnímu programu. Měl platit až do prvních voleb a přijetí nové ústavy a zabývá se i zacházením s Němci a Maďary v Československu. Počítá s odlišným právním postavením loyálních občanů německé a maďarské národnosti na straně jedné a členů nacistických a fašistických organizací a pachatelů válečných zločinů na straně druhé, i s vyvolastněním německé a maďarské šlechty a se zavřením německých a maďarských škol. Takzvané Benešovy dekrety, které se staly společně s Postupimskou dohodou základem vyhnání a vyvolastnění Němců a Maďarů, už s tímto rozlišením nepočítaly; v praxi došlo k všeobecnému vyhnání a vyvolastnění Němců i Maďarů.

Zdroj: <http://www.demokratiezentrum.org/wissen/wissenslexikon/kaschauer-programm.html> (cit. 12.02.2018).

→ A3 – Heslo z lexikou o Rakousku v roce 1945

Druhá republika

(...) V posledních týdnech 2. světové války vznikly ve Vídni obsazené Sověty tři politické strany, SPÖ, ÖVP a KPÖ, které utvořily provizorní vládu pod vedením K. Rennera (11 zástupců SPÖ, 9 ÖVP, 7 KPÖ). Tato vláda vyhlásila 27. 4. 1945 znovuzřízení Republiky Rakouska a vydala poté základní zákony (Předběžné zřízení republiky podle ústavy z 1920/29 ve stavu z 5. 3. 1933, zákaz NSDAP), byla však uznána jenom Sovětským svazem, jehož jednotky obsadily území Vídně, Dolních Rakous, Burgenlandu a částí Štýrska. Ze západních spojenců obsadily do konce války (7./9. 5. 1945) americké jednotky Tyrolsko, Salzburg a Horní Rakousy, Francouzi Vorarlbersko, Britové a Jugoslávci Korutany a částí Štýrska; ti povolili pouze regionální (zemské) a lokální správní orgány. 1. kontrolní dohoda ze 4. 7. 1945 postavila Rakousko pod spojeneckou vojenskou vládu, byly definitivně dohodnuty okupační zóny a 11. 9. se konalo první zasedání Spojenecké rady. Po dvou zemských konferencích 23./24. 9. a 9. 10. se rozšířila vláda o zástupce západních spolkových zemí a 25. 11. byl určen jako den voleb. 20. 10. uznali Rennerovu vládu i západní spojenci.

Volby do Národní rady 25. 11. 1945 přinesly ÖVP absolutní většinu s 85 mandáty, SPÖ obdržela 76 mandátů a KPÖ překvapivě pouze 4 mandáty. Tím byla předurčena budoucí cesta k demokracii západního ražení. (...) Vláda národní fronty (do roku 1947) pod L. Figlem (K. Renner se stal spolkovým prezidentem) musela (...) zahájit novou výstavbu země.

Zdroj (zkráceno): <http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.p/p904907.htm> (cit. 15.02.2018).

→ K1 – Úryvek z Košického vládního programu

Úryvek z programu nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků, přijatého na prvním zasedání vlády 5. dubna 1945.

Po více než šesti letech cizácké poroby přišel čas, kdy nad naší těžce zkoušenou vlastí vzhází slunce svobody. Na své slavné vítězné cestě na západ osvobodila Rudá armáda první části Československé republiky. Tak bylo umožněno díky našemu velkému spojenci, Sovětskému svazu, že na osvobozené území se vrátil prezident republiky a byla zde, opět na domácí půdě, vytvořena nová československá vláda. (...)

Vláda oceňujíc výjimečné zásluhy Rudé armády o naše osvobození i její rozhodující úlohu v zajištění naší budoucnosti a vzdávajíc hold nedostižnému vojenskému umění, bezpříkladné sebeobětavosti a bezmeznému hrdinství jejich příslušníků - chce ještě více upevňovat bojovou spolupráci čs. armády s Rudou armádou a vidí v ní vzor pro budování nové, skutečně demokratické, antifašistické čs. armády.

Aby byla umožněna co nejužší bojová spolupráce s Rudou armádou, nutná v zájmu vítězství i naší budoucnosti, budou organizace, výzbroj a výcvik nové čs. branné moci stejné jako organizace, výzbroj a výcvik Rudé armády. Tím bude současně umožněna účinná pomoc Rudé armády a dosaženo dokonalého využití jejich neocenitelných bojových zkušeností.

Zdroj (zkráceno): http://www.totalita.cz/txt/txt_kv.pdf (cit. 05.05.2019).

→ K2 – Úryvek z Košického vládního programu

Úryvek z programu nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků, přijatého na prvním sezení vlády 5. dubna 1945.

Po více než šesti letech cizácké poroby přišel čas, kdy nad naší těžce zkoušenou vlastí vzhází slunce svobody. Na své slavné vítězné cestě na západ osvobodila Rudá armáda první části Československé republiky. Tak bylo umožněno díky našemu velkému spojenci, Sovětskému svazu, že na osvobozené území se vrátil prezident republiky a byla zde, opět na domácí půdě, vytvořena nová československá vláda.

(...)

Vyjadřujíc neskonalou vděčnost českého a slovenského národa k Sovětskému svazu, bude vláda pokládat za neochvějnou vůdčí linii československé zahraniční politiky nejtěsnější spojení s vítěznou slovanskou velmocí na východě. Smlouva československo-sovětská z 12. prosince 1943 o vzájemné pomoci, přátelství a poválečné spolupráci bude určovat pro veškerou budoucnost zahraničně politickou pozici našeho státu. S pomocí Sovětského svazu bude dovršeno osvobození Československé republiky, aby tak s jeho oporou byla navždy zajištěna její svoboda a bezpečnost a aby za všestranné součinnosti se Sovětským svazem byl národům Československa zabezpečen pokojný rozvoj a šťastná budoucnost.

Vláda bude od počátku uplatňovat praktickou součinnost se Sovětským svazem, a to ve všech směrech - vojensky, politicky, hospodářsky, kulturně - přičemž si přeje uskutečnit vzájemnou výměnu zástupců a vzájemný styk se sousedící svazovou sovětskou republikou ukrajinskou. Snahou vlády bude, aby při konečném rozdrčení hitlerovského Německa, při výkonu trestu nad Německem, při ukládání reparací Německu, při určování nových hranic a organizaci budoucího míru Československo stálo co nejtěsněji po boku Sovětského svazu a v jedné řadě s ostatními slovanskými a demokratickými státy. (...)

Zdroj (zkráceno): http://www.totalita.cz/txt/txt_kvop.pdf (cit. 05.05.2019).

→ K3 – Úryvek z Košického vládního programu

Úryvek z programu nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků, přijatého na prvním sezení vlády 5. dubna 1945.

Po více než šesti letech cizácké poroby přišel čas, kdy nad naší těžce zkoušenou vlastí vzhází slunce svobody. Na své slavné vítězné cestě na západ osvobodila Rudá armáda první části Československé republiky. Tak bylo umožněno díky našemu velkému spojenci, Sovětskému svazu, že na osvobozené území se vrátil prezident republiky a byla zde, opět na domácí půdě, vytvořena nová československá vláda.

(...)

Vláda bude spatřovati důležitý svůj úkol v tom, uskutečniti pevný spojenecký svazek s novým demokratickým Polskem, aby co nejdříve bylo také možno provésti předpokládané rozšíření československo - sovětské smlouvy z 12. prosince 1943 v trojstranný pakt, který by stvrdil spojení Československa, Polska a Sovětského svazu proti německé výbojnosti. Pokud jde o Polsko, vláda se vynasnaží, aby bylo zapomenuto neblahé minulosti a aby poměr Československa k nové Polsce byl od počátku postaven na nový základ, na základ slovanského bratrství.

Slovanskou linii své zahraniční politiky bude vláda sledovati i tím, že naváže nejprátelštější spojení s novou Jugoslávií a že nalezne formu nových styků i se slovanským Bulharskem.

V poměru k Maďarsku využije vláda plně stavu příměří, které zvláště díky pomoci Sovětského svazu vyznělo tak významně ve prospěch Československa, aby později po napravení všech křivd a zločinů, spáchaných maďarskými okupanty, podporovala snahy o přiblížení nového a skutečně demokratického Maďarska stejně jako nezávislého a demokratického Rakouska k okolním slovanským národům a státům.

Tuto hlavní orientaci československé zahraniční politiky, nesenou duchem slovanského přátelství, postaví vláda na širší základ všeobecných přátelských vztahů k demokratickým západním mocnostem a ke všem demokratickým státům, stojícím v protinacistické frontě spojených národů. Přátelské vztahy k Anglii, jejíž pomoci za války vysoce ceníme, jakož i k USA, bude vláda utužovat podobně jako zvláště úzké přátelství k Francii, přičemž bude její snahou, aby se Československo stalo aktivní složkou při budování nového pořádku v osvobozené, demokratické Evropě.

Zdroj (zkráceno): http://www.totalita.cz/txt/txt_kvvp.pdf (cit. 05.05.2019).

→ K4 – Úryvek z Košického vládního programu

Úryvek z programu nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků, přijatého na prvním sezení vlády 5. dubna 1945.

Po více než šesti letech cizácké poroby přišel čas, kdy nad naší těžce zkoušenou vlastí vzchází slunce svobody. Na své slavné vítězné cestě na západ osvobodila Rudá armáda první části Československé republiky. Tak bylo umožněno díky našemu velkému spojenci, Sovětskému svazu, že na osvobozené území se vrátil prezident republiky a byla zde, opět na domácí půdě, vytvořena nová československá vláda.

(...)

Nová vláda má být vládou široké Národní fronty Čechů a Slováků a tvoří ji představitelé všech sociálních složek a politických směrů, které doma i za hranicemi vedly národně osvobozený zápas za svržení německé a maďarské tyranie. Nová vláda považuje za svůj úkol, aby po boku Sovětského svazu a ostatních spojenců dovedla tento zápas do konce, do úplného osvobození republiky, přispěla všemi silami českého a slovenského národa k plné porážce hitlerovského Německa a učinila první kroky pro vybudování nového, šťastnějšího života našich národů v osvobozené vlasti.

(...)

Proto vláda bude podporovat všemi dostupnými jí prostředky postupující Rudou armádu - bude provádět rychlou opravu rozrušených železnic, silnic, mostů, jakož i telegrafních a telefonních spojů a podporovat válečný transport, starat se o vhodné ubytování sovětských vojsk a jejich týlových institucí, pečovat o raněné rudoarmejce a přispívat k zásobování částí Rudé armády potravinami, krmivem a jinými potřebami. Plnění těchto úkolů bude vláda důrazně požadovat i na národních výborech a ostatních orgánech. Potřebám dalšího vedení války budou podřízena také všechna politická, hospodářská, sociální a kulturní opatření, která budou prováděna na osvobozeném území.

Zdroj (zkráceno): http://www.totalita.cz/txt/txt_kv.pdf (cit. 05.05.2019).

→ R1 - Úryvky z prohlášení vlády Figlova kabinetu z 21. prosince 1945 - část 1

Národní rado! V historickém okamžiku tu dnes před vás předstupuji jako před první národní shromáždění naší země zvolené důvěrou celého rakouského národa. (...) Rakousko je svobodné díky velkému jedinečnému osvobozujícímu dílu, které spojilo hlavní mocnosti světa, aby svět znovu osvobodily od vpádu barbarství. Naše vlast, první oběť fašistického imperialismu ve světě, je tak opět svobodná a samostatná. Jako pro prvního spolkového kancléře, pověřeného vedením vlády tohoto Rakouska, zvoleného v legálních, nezávislých demokratických volbách, je pro mě svatou povinností a potřebou vycházející z nejhlubšího přesvědčení poděkovat spojeneckým silám za jejich velký osvobozující čin. (...) S podporou spojeneckých mocností se povedlo zajistit nejnnutnější zásobování obyvatelstva potravinami a surovinami, které se zdálo být často skoro nemožné. (...)

My Rakušané nezapomeneme nikdy náš velký závazek vůči Evropě a světu. Nikdy také nezapomeneme na tisíce a tisíce mučedníků, kteří umírali až do poledních dní bojů v okolí Vídně za demokratické Rakousko a přispěli za Rakousko k tomuto osvobození.

(...)

Je samozřejmé, že moje vláda uznává autoritu spojeneckých mocností, která jim na základě tohoto velkého osvobozenického díla náleží, i v zahraničněpolitickém ohledu. Bude usilovat o co nejužší spolupráci se Spojeneckou radou, jejíž pochopení a ochotu pomáhat Rakousku a jeho obyvatelstvu jsme mohli s obzvláštní vděčností pozorovat od prvního setkání ve Vídni. Rakouská vláda bude v zájmu rakouského obyvatelstva mít nanejvýš loajálním způsobem na zřeteli záměry Spojenecké rady.

Zdroj (zkráceno a tematicky utříděno): Stenografický protokol ze 2. zasedání Národní rady Rakouska z 21. prosince 1945 s. 2–40

→ R2 – Úryvky z prohlášení vlády Figlova kabinetu z 21. prosince 1945 – část 2

Hlavní pozornost bude vláda věnovat výchově mládeže. Je potřeba vynaložit veškeré úsilí, aby si nová mládež osvojila demokratické, celoevropské myšlení. Je potřeba vyvinout nejvyšší úsilí, aby se mládež, více nebo méně narušená nacistickým duchem, vrátila k ideji Rakouska a aby se jí zabránilo v jakékoli rozkladné činnosti.

Nesmírně těžké úkoly, které se dnes zdají být ještě zčásti nesplnitelné a bez pomoci spojeneckých mocností také nesplnitelné zůstanou, vyvstávají pro vládu na poli znovuvybudování hospodářství. V nouzovém vládním programu je nejnaléhavějším úkolem zajištění potravy pro tuto zimu. Vědom si své zodpovědnosti zjišťují, že řešení je bez aktivní pomoci spojenců nemožné. Rakousko samo vyvine nejvyšší úsilí, aby co největší měrou zajistilo potraviny z vlastní země, přičemž nepostradatelným předpokladem pro tuto věc je otevření demarkační linie. Přesto nebude Rakousko s to situaci zvládnout, nemají-li v zemi získat kvůli vážným obtížím převahu nové radikální směry a politické extrémy. Děkuju Spojenecké radě ve Vídni jménem veškerého rakouského obyvatelstva, bez rozdílu politických stran, za rozhodnutí obrátit se na organizaci UNRRA s žádostí o okamžitá opatření na pomoc Rakousku. Celé Rakousko pocítilo toto rozhodnutí jako záchranu a rádo se bude až do realizace této pomoci za vypětí všech sil snažit překlenout toto krizové období z vlastních sil a rozsáhlými omezeními.

(...)

Zdroj (zkráceno a tematicky utříděno): Stenografický protokol ze 2. zasedání Národní rady Rakouska ze 21. prosince 1945 s. 2–40

(...)

Díky uznání první ústavní vlády Rakouska ze strany spojeneckých mocností je Rakousko opět s to aktivně vytvářet zahraniční politiku. Rakousko, které ve své staleté kultuře, orientované na Západ, bylo vždy otevřenou branou pro velké a cenné příspěvky Východu a pro kulturu celého světa, má klíčové postavení pro Evropu. Tohoto úkolu si musí být vědoma každá rakouská vláda. Ale pro nás, kteří jsme v Rakousku sami zažili díky vrchnímu velení čtyř spojeneckých armád úzkou spolupráci a v jejím důsledku jedinečný úspěch budování naší demokratické ústavy a tím i nové kulturní a politické mise v Evropě, je to závazek dvojnásobný.

Geografické a hospodářské postavení Rakouska vyžaduje nejen v hospodářsko-politických, ale především i v zahraničněpolitických vztazích rozvoj spolupráce tohoto státu se všemi mírumilovnými státy světa, zejména se spojeneckými velmocemi. Doufáme v co nejužší vztahy s bezprostředními sousedy, a sice (sic!) především s Československem, Maďarskem a Jugoslávií. Rakouská vláda se bude v nejbližší době co nejusilovněji snažit o navázání styků s těmito zeměmi, o vyjasnění všech otázek a nalezení odpovídajících řešení. (...) Svobodné, nezávislé a demokratické Rakousko se už dnes cítí být na základě své zahraničněpolitické ideologie součástí Spojených národů. Budeme usilovat o to, aby se tomuto pocitu dostalo v nejbližší době i příslušné legitimizace.

Zdroj (zkráceno a tematicky utříděno): Stenografický protokol ze 2. zasedání Národní rady Rakouska ze 21. prosince 1945 s. 2–40

→ R4 – Úryvky z debaty k Figlovu vládnímu prohlášení

Diskusní příspěvek Ernsta Fischera (KPÖ) k Figlovu vládnímu prohlášení

Měli bychom tedy usilovat o skutečnou nezávislost, zajištěnou přátelskými a na důvěře založenými vztahy se všemi demokratickými národy. Při jednáních mezi Washingtonem, Londýnem a Moskvou nevede cesta nutně přes Vídeň a čím méně se budeme pouštět do nějakých kombinací, nebo dokonce zkoušet mezi mocnostmi manévrovat, tím lépe pro Rakousko. Potřebujeme národní sebeúctu, více než v minulosti, ale neměli bychom v zahraniční politice mít přílišné požadavky a měli bychom se spokojit s tím, zůstat v systému založeném na přátelství nezávislí. Myslím, že jsem správně pochopil kancléře, když říká: žádná orientace na Západ, žádná orientace na Východ, nýbrž orientace na svobodné nezávislé Rakousko!

(...) Vrátím se k zahraničněpolitickým prohlášením pana spolkového kancléře. Už prozatímní vláda dosáhla v tomto ohledu úctyhodných úspěchů. Také v oblasti obchodní politiky vstoupila vyjednávání s několika sousedními státy do aktivního a slibného stadia. Tady je potřeba vyvinout maximální úsilí. Světový obchod, světová doprava se opět oživí a geopoliticky výhodná a dopravně technická centrální poloha Rakouska vyžaduje dobře promyšlenou a chytře řízenou zahraničněpolitickou orientaci. Ta nemůže být směrodatně určována ideologickými momenty a motivy. Neměli bychom hovořit ani o jednostranné západní, ani o jednostranné východní orientaci; chceme a musíme kultivovat co možná nejlepší a nejprátelštější vztahy se všemi státy a vystříhat se jakékoli výrazné jednostrannosti. Pouze tímto způsobem můžeme, jakkoli je naše Rakousko dnes malé a skromné, sloužit nejlépe a nejjistěji světovému míru. I když nemáme v mocenské politice velkou váhu, naše stará kultura, o níž mluvil pan spolkový kancléř Figl, naše kulturní mise ve středoevropském prostoru jsou faktory, kterým nám kdysi v civilizovaném světě získaly uznání a znovu nám ho získají, pokud se k nim opět přihlásíme.

Zdroj (zkráceno a tematicky utříděno): Stenografický protokol ze 2. zasedání Národní rady Rakouska ze 21. prosince 1945 s. 2–40